

HORVÁTH PÉTER:

VÁRADY LIPÓT ÁRPÁD RÉSZVÉTELE A MAGYAR KATOLIKUS PÜSPÖKI KAR TANÁCSKOZÁSAIN

I. BEVEZETÉS

Tanulmányomban Várady Lipót Árpád győri püspöknek (1911-1914), kalocsa-bácsi érseknek (1914-1923) a magyar katolikus püspöki kar ülésein betöltött szerepét ismertetem. Ismereteim szerint még nem született olyan írás, mely kifejezetten ennek a főpapnak a püspöki karban betöltött szerepét vizsgálta volna.

Először arról a tanácskozásról számolok be, amely ugyan nem püspökkari értekezlet volt, de a kar egyik albizottságának tagjaként abban Várady Lipót Árpád püspök is részt vett. Ezután azokról az ülésekről írok, amelyeken mint győri megyéspüspök vett részt. Ha az időkereteket figyelembe vesszük, győri püspökként aktívabban vett részt a püspöki kar tanácskozásain, mint érsekként. Ezt követően azokról a tanácskozásokról lesz szó, melyeken kalocsa-bácsi metropolitaként volt már jelen. Végül pedig összegezni fogom, melyek voltak azok a témák, amelyek leginkább foglalkoztatták egész főpapi működése során.

II. CÍMZETES PÜSPÖKKÉNT

Várady Lipót Árpád 1902-ben sebenicói címzetes püspöki kinevezést kapott I. Ferenc József királytól.¹ Bár a címzetes és segédpüspökök ekkoriban nem voltak a püspöki kar tagjai.

1907-ben az egyik albizottság tagjának nevezték ki, és erről az 1907. szeptember 22-én tartott ülésről fennmaradt jegyzőkönyvet ő vezette. Az ülést vezető Széchényi Miklós püspök először kérte a bizottság tagjait, hogy fogadják el a kongrua tárgyában készült munkálatot a tanácskozás kiindulási alapjának. Felmerült kérdésként, hogy a megyéspüspökök tudakolják meg az illetékességi területükön élő nagyjavadalmasok véleményét az illeték nagyságának és kivetési irányelvének kérdésében. Így a püspöki kar tagjai értesülhetnek a többi nagyjavadalmas álláspontjáról egy következő konferencián.²

¹ Várady L. Árpád életútját többek között korábbi tanulmányomban magam is bemutattam. Erre ld. HORVÁTH P., Az I. világháború témájának megjelenése a Kalocsa-Bácsi Főegyházmegyei körlevelekben (2025)

² Kalocsai Főegyházmegyei Levéltár I.1.a. Egyházkormányzati iratok, Püspökkari-jegyzőkönyvek 1892-1913 0,09 ifm [továbbiakban: Jegyzőkönyvek + dátum, oldal], megjelent: BEKE M. (SZERK), *A magyar katolikus püspökkari tanácskozások története és jegyzőkönyvei 1892–1918 között*, Szent István Társulat, Budapest 2018.

Ezen ülésen kívül nem találtam nyomát Várady Lipót Árpád más ilyen jellegű tanácskozáson való részvételének.

III. GYŐRI PÜSPÖKKÉNT

Az 1911. április 28-án tartott püspökkari értekezlet volt az első ülés, melyen a püspöki kar tagjaként részt vett. Vaszary Kolos bíboros, hercegprímás napirend előtt üdvözölte azokat a főpásztorokat, akiket újonnan nevezett ki a király. Már ezen az ülésen volt hozzászólása. A veszprémi püspöknek a vegyes vallású házaspároktól, illetve a tisztán katolikus, de csak polgári házasságban élőkötől követelhető párbérről kérdezett, mire a győri püspök véleménye után úgy foglal állást, hogy a vegyesházasságban élőkötől fél párbér kérhető, a tisztán katolikus, de polgári házasságban élőkötől kérhető párbér. A kérdéssel Várady püspök már korábban egyik művében foglalkozott.³

Az 1911. november 9-10-i értekezleten Csáky Károly váci püspöknek az előkészítő bizottságban betöltött tagságáról történő lemondása után a püspöki kar a bizottságba a győri püspököt küldte ki.⁴ Ezen az ülésen volt egy előterjesztése is a püspökök végrendelkezési jogával kapcsolatban. Felveti, hogy legyen egy megegyezés a kincstárral az összes javadalmak után fizetendő összeg tízévenként történő megállapítása érdekében. A püspöki kar elfogadja Várady püspök indítványát.⁵ Az új képezdei vizsgálati rend egyes intézkedéseivel kapcsolatban a szatmári püspök aggodalmának adott hangot. A püspöki kar bizottságot küldött ki javaslattétel megfogalmazására, melyben a kalocsai érsek, az erdélyi, a csanádi és a győri püspök lett kiküldve.⁶

Az 1912. április 25-26-án tartott ülésen a püspöki kar üléseit előkészítő bizottság elnöke szükségesnek tartotta egy szűkebb bizottság kiküldését az országos katolikus autonómia ügyében. Ennek az albizottságnak az lenne a feladata, hogy a témát tanácskozás tárgyává tegye, valamint később a püspöki karnak és a kormánynak konkrét javaslatot tegyen. A kar hét fő kiküldését rendelte el, köztük Várady L. Árpád győri püspököt is. Ugyanezen az ülésen egy másik bizottságba is delegálták: a Kasselik alapítvány jövedelmének kezelésére egy püspökökből álló bizottságot hoztak létre, mely tanácsokkal látná el az alapítványt.⁷

³ Jegyzőkönyv (1911. április 28.), 5.

⁴ Jegyzőkönyv (1911. november 9-10.), 3.

⁵ Jegyzőkönyv (1911. november 9-10.), 5-6.

⁶ Jegyzőkönyv (1911. november 9-10.),

⁷ Jegyzőkönyv (1912. április 25-26.), 2.

Az 1913. január 22-24. között tartott ülésen két pont miatt is felszólalt a győri püspök. Az egyik a kultuszminiszter átiratának ismertetése volt, aki az USA-ban lakó magyar hívek lelkigondozása kapcsán kéri a püspöki kar állásfoglalását.⁸ A másik dolog, amiben szót kért az volt, hogy a Szent László Társulat⁹ megváltoztatta az alapszabályának azon pontjait, mely a vagyonkezeléssel kapcsolatos, amit egy szűkebb választmány hatáskörébe utalt. Erre a Társulat vagyonának gyarapodása miatt volt szükség. A püspöki kar tudomásul vette a változtatást.¹⁰

Az 1913. november 7-én tartott gyűlésen a győri püspök mint a Szent László Társulat elnöke jelentést tett az Amerikában lakó körülbelül egymillió magyarnak lelkigondozásáról. Megállapította, hogy az állapotok nagyon szomorúak, egyrészt a kevés magyar pap miatt, másrészt ezek között is sok a züllött és megbízhatatlan pap. Az amerikai püspökök sem rokonszenveznek a magyar papsággal, valamint a pánszláv papok a püspököket mesterségesen is izgatják a magyarok ellen, azt hangoztatva, hogy a magyarok saját hazájukban zsarnokul elnyomják a katolikus szlávokat. További probléma, hogy a hartfordi püspök megakadályozta magyar apácák letelepedését Bridgeport-ban s a rendeket kiszakította a magyar hitközségekből. A püspöki konferencia úgy válaszolt a püspök jelentésére, hogy meg kellene engedni magyar tanító szerzetesrend letelepedését Amerikában, mely a helyi magyar kispapokat nevelhetné. A Szent László Társulat erre a célra a bencés-rendet tartotta alkalmasnak. Várady püspök az amerikai magyar lelkész, Biskoroványi Vilmos címét a konferencia tudomására hozta, aki a Társulat megbízottja.¹¹

Az 1914. március 18-i püspökkari értekezleten Várady püspök bejelentette, hogy a magyar kormány túlságosan költségesnek és a jelen helyzetben nem kivitelezhetőnek tartja egy magyar nevelőintézet létesítését és fenntartását Amerikában, azért ismételtan ajánlja papok nevelését az Egyesült Államok számára a hazai szemináriumokban és kész papok átengedését amerikai szolgálatra. Hajlandó a kormány az amerikai szolgálatot korpótlék szempontjából beszámítani. A hercegprímás értesítette az Apostoli Szentszéket az amerikai püspökök elfogultságáról a magyarokkal szemben és a hartfordi püspök eljárásáról a magyar papokkal és apácákkal szemben. Merry del Val bíboros államtitkár közölte a hartfordi püspök válaszát s ebből, valamint a toledói püspöknek a győri püspökhöz intézett leveléből kitetszik, hogy az amerikai püspökök sok csalódás után bizalmatlanul fogadják a magyar papokat.

⁸ Jegyzőkönyv (1913. január 22-24.)

⁹ A Társulat működéséről ld. VÁRADY L. Á., *A szent László-társulat ismertetése, A szent László-társulat alapszabályai*, Élet Nyomda, Budapest 1915.

¹⁰ Jegyzőkönyv (1913. január 22-24.), 11.

¹¹ Jegyzőkönyv (1913. november 7.), 8.

Szükséges volna azért, hogy Magyarország részéről állandó kapcsolat létesíttessék az amerikai püspöki karral hiteles információk közlése végett. A püspökkar tudomásul vette a kormány álláspontját. Megbízta a Szent László Társulatot, és annak elnökét, Várady püspököt, hogy közvetítse az amerikai ügyeket és tartson fenn összeköttetést az amerikai püspöki karral. Az amerikai missziók pénztárának kezeléséről a besztercebányai püspök lemondott, a püspöki kar Várady Lipót Árpádot mint a Szent László Társulat elnökét kérte fel annak kezelésére.¹² A 49. napirendi pontban a püspök jelentette, hogy a Szent László Társulat plakátokat fog küldeni minden plébániának, hogy a Társulat feladatai sok pénzbe kerülnek, ezért a papi hagyatékok szegényharmadainak felosztásakor, azt a Társulatnak. A püspöki karnak az ülés után tartott bizalmas megbeszélésén az előző ilyen jellegű alkalommal a Katolikus Sajtóegyesület memorandumának vizsgálatára kiküldött bizottságot, melynek Várady püspök is tagja volt, új feladattal bízta meg: tárgyaljanak az országgyűlési néppárt és a sajtó képviselőivel.¹³

IV. KALOCSAI ÉRSEKKÉNT

Az 1915. október 27-én tartott ülésen, melyen kalocsa-bácsi érseki minőségében először volt jelen, nem szólt hozzá egyetlen témához sem.¹⁴

Az 1916. március 22-én a püspöki kar a kongruabizottság elhunyt tagjainak helyébe új tagokat választott. Többek között Várady L. Árpád is kiküldésre került.¹⁵ Az ülés 11. napirendi pontjaként Várady érsek azt az akciót ismertette a püspöki kar tagjai előtt, mely a keleti missziók megmentését célozta meg.¹⁶ Ugyanezen ülés 27. napirendi pontjában a Járósy Dezső által Temesváron felállítandó egyházzenei iskola ügyében kiküldött bizottság állásfoglalását ismertette. A bizottság nem támogatta annak megalapítását, mert szerintük a püspökök nem tudják garantálni, hogy legyen az iskolának hat növendéke. Helyette inkább Pécsen javasolták azt felállítani. A püspöki kar úgy határozott, hogy Járósytól részletes munkaterv készítését várja, és a pécsi énekiskola vezetőségét is meghallgatja a döntés előtt.¹⁷

Az 1916. november 15-i konferencián Várady érsek mint a Szent László Társulat elnöke megállapította, hogy a keleti missziók ügyében az előző konferencián hozott határozatokat

¹² Kalocsai Főegyházmegyei Levéltár (KFL) I.1.a. Egyházkormányzati iratok, Püspökkari-jegyzőkönyvek 1914-1929 0,12 ifm (továbbiakban: Jegyzőkönyv) (1914. március 18.), 11-12.

¹³ Jegyzőkönyv (1914. március 18.), 19.

¹⁴ Jegyzőkönyv (1915. október 27.), 1-17.

¹⁵ Jegyzőkönyv (1916. március 22.), 4.

¹⁶ Jegyzőkönyv (1916. március 22.) 7-9.

¹⁷ Jegyzőkönyv (1916. március 22.), 14.

többször nem lehetett végrehajtani. Ennek oka elsősorban az volt, hogy az Acta Apostolicae Sedis 1916. márciusi számában megjelent XV. Benedek pápának a bordeauxi érsekhez írt levele. Ebben a pápa följújtotta XIII. Leó 1890. november 20-án kiadott rendeletét, amely szerint a Vízkereszt ünnepén végzett egyházi gyűjtések a Propagandának Kongregáció számára küldendő az afrikai népek közötti hitterjesztés céljából. A püspöki kar nevében Várady érsek ezügyben Rómához fordult kérvénnyel, hogy a keleti missziók számára lehessen inkább fordítani a gyűjtésből befolyt összeget, de a bíboros államtitkár a pápa nevében nemleges választ adott.¹⁸ Ugyanezen az ülésen Várady érsek jelentést tett a gr. Zichy Gyula pécsi püspöknek a magyar Egyházi Zeneiskola föllállítása tárgyában előterjesztett javaslatáról. A megyéspüspök szerint Pécs alkalmas hely volna ugyan az Egyházi Zeneiskola föllállítására, de a szükséges tanárok hiányoznak még az országban ehhez. A püspöki kar elfogadta a pécsi püspök javaslatát, és megígéri, hogy az egyes püspökök lehetőségeikhez mérten azon lesznek, hogy Regensburgban kiképeztessenek olyan alkalmas szakértőket, akik majd a létesítendő Zeneiskola tanárai lehetnek.¹⁹

Az 1917. március 18-án tartott ülésen megemlékeztek arról, hogy IV. Károly koronázásával kapcsolatban a püspöki kar több tagja legfelsőbb kitüntetésben részesült. Szmrecsányi Lajos egri és Várady L. Árpád kalocsai érsek a vaskorona rend első osztályát kapta. A püspöki kar természetesen örömmel üdvözölte a kitüntetett főpapokat.²⁰ Többek között a katolikus autonómiáról is szó esett ezen a tanácskozáson. Utaltak az 1913. januári konferenciára, ahogy Várady győri püspök memorandumát mutatták be, melyben Apponyi Albert és Zichy János miniszterek mellett a püspöki kar észrevételei is kifejtésre kerülnek a témával kapcsolatban. Ezt a memorandumot, mint fentebb láttuk, az akkori ülésen a püspökök elfogadták. A püspöki kar az autonómiával kapcsolatban ekkor még bizakodó volt, később azonban Róma ellenállásán megbukott a javaslat.²¹

Az 1917. november 7-8. között megtartott püspökkari értekezleten nem vett részt, attól igazoltan távol maradt, bár a jegyzőkönyv nem közli ennek indokát.²²

Az 1918. január 9-11-i ülésen Várady érsek biztosítékok fölvételét javasolja a katolikus önkormányzat védelmére a magyar királyi kormánnyal szemben a készülő autonómiai törvényjavaslatba. Úgy véli, hogy ki kellene mondani a törvényjavaslatban, hogy a magyar

¹⁸ Jegyzőkönyv (1916. november 15.), 13.

¹⁹ Jegyzőkönyv (1916. november 15.), 15.

²⁰ Jegyzőkönyv (1917. március 18.), 3.

²¹ Jegyzőkönyv (1917. március 18.), 5-7.

²² Jegyzőkönyv (1917. november 7-8.), 1.

királyi közigazgatási bíróság illetékesség azon hatásköri viták elbírálására, amelyek a katolikus autonómia és a magyar királyi kormány között keletkezhetnek. Ez az alkotmánybiztosíték nem annyira az autonómiáról, mint inkább az 1848. évi XX. törvénycikk végrehajtásáról szóló javaslatba volna fölveendő és a közigazgatási bíróság illetékessége nemcsak a katolikusok, hanem más felekezetek autonómiájának védelmére is kimondanak. (A püspökkar egyelőre nem foglalt állást a kérdésben, hanem úgy határozott, hogy megvárja a javaslat tárgyalása során elhangzó módosításokat, és azoktól teszi függővé végleges állásfoglalását.)²³

Az 1918. február 6-i püspökkari bizottsági ülésen, melynek ő volt az elnöke, először ismertette Fischer-Colbrie Ágoston püspök levelét a nagyjavadalmak reformjának módjáról. A kassai püspök három módozatot javasol: 1. a nagyjavadalmak összesített kezelését és a javadalmak maximális jövedelmének megállapítását, 2. a javadalmak általános megterhelését úgy, hogy azok a javadalmak kezében maradnának, 3. az egyes javadalmak speciális címeken történő megterhelését. A bizottság elvetette végül a kassai püspök javaslatát. Várady érsek készített egy tervezetet a nagyjavadalmak vagyonkezeléséről, mely tervezet tizenkét paragrafusból áll. Itt most nincs lehetőség arra, hogy ezt részletesen megpróbáljam elemezni. A bizottság javaslatot kívánt tenni a püspökkarnak az alsópapság fizetésrendezésének témájában, először a rendszerváltozás alapelveiről akart megegyezni. Fetser Antal győri püspök felszólalásában jelezte, hogy a bizottság vegye majd figyelembe az új kánonjogi kódex hatályba lépő rendelkezéseit. A javaslat tárgyalása során legtöbbször Fetser Antal és Fehér Gyula püspökök szóltak hozzá. Az ülés végén a tagok felkérték a hercegprímást, hogy rendeltesse el a püspökökkel a jövedelemösszeírásokat. Az elkészült javaslatot a püspökök mellett a szerzetesrendek főnökeivel is közölni fogják.²⁴

Az 1918. november 20-i ülésen a püspöki kar ötvenmillió korona összegű alapítványt tett az alsópapság jövedelmének segély formájában történő kiegészítésére, miután meghallgatta Várady érsek beszámolóját. Ezt az alapítványt a Magyarországon lévő egyházi nagyjavadalmaknak a törzsvagyonából teszik. Ebből a segélyből a lelkeszkedő alsópapság mellett a katolikus egyesületeknél és a sajtónál alkalmazott papok és világiak, valamint a katolikus intézmények is részesülhetnek. Az igényeket és kifogásokat a kalocsai érseknél lehet benyújtani, de azok elbírálásáról a püspöki kar dönt.²⁵

²³ Jegyzőkönyv (1918. január 9-11.), 1-2.

²⁴ Jegyzőkönyv (1918. február 6.), 1-16.

²⁵ Jegyzőkönyv (1918. november 20.), 9-12.

1919. január 28-án kimentette magát az ülésen való részvétel alól.²⁶

A következő alkalommal, ugyanezen év augusztus 22-én a kalocsai érseket és a székesfehérvári püspököt (azaz Prohászka Ottokárt) felkérték, hogy a budapesti egyetem hittudományi fakultása és a központi papnövelde viszonya ügyében dolgozzanak ki egy javaslatot a püspöki kar számára.²⁷

Az 1920. március 17-én megtartott püspökkari értekezleten jelentést tett arról a tárgyalásról, amelyet a püspöki kartól 1919. augusztus 22-én nyert megbízás alapján a székesfehérvári püspök társaságában a budapesti tudományegyetem hittudományi karával folytatott a központi papnövelde növendékeinek túlterheltségén való könnyítés céljából.²⁸

Az 1920. október 27-i ülésen Várady Lipót Árpád kalocsai érsek bejelentette, hogy Lorenzo Schioppa apostoli nunciustól ígéretet vett arra vonatkozólag, hogy a zombori katolikus zárdaiskola ügyében el fog járni.²⁹

Az 1921. február 10-i püspökkari ülésen még részt vett ugyan, de külön felszólalása ez alkalommal nem volt.³⁰

Az ezt követő három püspökkari ülésen pedig már nem is vett részt.³¹ A jegyzőkönyvekben nincs arra vonatkozó utalás, hogy milyen indokkal maradt távol, de minden bizonnyal betegsége nem tette lehetővé számára a Budapestre történő utazást.

Az 1923. május 16-án tartott ülésen a püspöki kar megemlékezett Várady L. Árpád kalocsai érsekről, aki hosszas betegség után hunyt el. A megemlékező szöveg áll róla a jegyzőkönyvben:

Várady érsek a katolikus Magyarország egyik oszlopa volt. Kiváló tehetségével és fáradhatatlan szorgalmával megbecsülhetetlen szolgálatokat tett a katolikus egyháznak és a magyar hazának. Mint kultuszminiszteri tanácsos, győri püspök és kalocsai érsek hosszú ideig irányító szerepet játszott. Betegségét hősi lélekkel viselte s az utolsó percig nem szünt meg dolgozni. A püspöki kar mélységes gyászát és hálás kegyeletét megörökíti a jegyzőkönyvben.³²

²⁶ Jegyzőkönyv (1919. január 28.), 1., megjelent: GERGELY J. (SZERK.), *A püspöki kar tanácskozásai. A magyar katolikus püspökök konferenciáinak jegyzőkönyveiből, 1919-1944*, Gondolat Kiadó, Budapest 1984.

²⁷ Jegyzőkönyv (1919. augusztus 22.), 6.

²⁸ Jegyzőkönyv (1920. március 17.), 1-2.

²⁹ Jegyzőkönyv (1920. október 27.), 4.

³⁰ Jegyzőkönyv (1921. február 10.), 1-7.

³¹ Az 1921. őszi, valamint az 1921. tavaszi és őszi püspökkari ülésekről van szó.

³² Jegyzőkönyv (1923. május 16.), 1.

V. ÖSSZEGZÉS

A fenti bemutatásból jól látszik, hogy Várady Lipót Árpád ugyan aktív résztvevője volt a püspökkar üléseinek, noha élete vége felé már nem tudott azokon részt venni, mégis az is látható, hogy nem túl sok esetben fejtette ki véleményét ezeken az összejöveteleken. Ami a hozzászólásainak gyakoriságát illeti, győri püspökként gyakrabban hallatta a hangját, mint később kalocsa-bácsi érsekként. De lényegében mindig csak azokban a témákban nyilvánult meg, amelyekben közvetlenül is érintett volt.

Ilyenek voltak a Szent László Társulattal kapcsolatos témák, amely társulatnak hosszú ideig elnöke is volt. Emellett a nagyjavadalmasokkal, az egyházi birtokok reformjával vagy a kongruával kapcsolatos kérdések voltak azok, amelyek leginkább érdekelték, és amelyekben legtöbbször fejtette ki véleményét.

Amikor a püspöki kar egy felmerülő problémát részletesebben meg kívánt vizsgáltatni, a kialakított albizottságok tagjai között gyakran feltűnik az ő neve is. Néhány aktívabb püspöktársától eltérően azonban megállapítható, hogy sokkal kevésbé vette ki részét az ülések munkájából. Ugyanakkor az is igaz, hogy amely kérdésekkel foglalkozott, azok abban a történelmi helyzetben rendszerint valóban nagyon fontosak voltak.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Kalocsai Főegyházmegyei Levéltár (KFL) I.1.a. Egyházkormányzati iratok, Püspökkari-jegyzőkönyvek 1892-1913 0,09 ifm

Kalocsai Főegyházmegyei Levéltár (KFL) I.1.a. Egyházkormányzati iratok, Püspökkari-jegyzőkönyvek 1914-1929 0,12 ifm

BEKE MARGIT (SZERK.), *A magyar katolikus püspökkari tanácskozások története és jegyzőkönyvei 1892–1918 között*, Szent István Társulat, Budapest 2018.

GERGELY JENŐ (SZERK.), *A püspöki kar tanácskozásai. A magyar katolikus püspökök konferenciáinak jegyzőkönyveiből, 1919-1944*, Gondolat Kiadó, Budapest 1984.

VÁRADY LIPÓT ÁRPÁD., *A szent László-társulat ismertetése, A szent László-társulat alapszabályai*, Élet Nyomda, Budapest 1915.

HORVÁTH PÉTER, *Az I. világháború témájának megjelenése a Kalocsa-Bácsi Főegyházmegyei körlevelekben (2025)*